

TRAVMA SONRASI STRES TANI ÖLÇEĞİ TÜRKÇE FORMU’NUN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI*

Sedat IŞIKLI**

ÖZ

Mevcut çalışmanın amacı, travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde TSSB tanısı ve travmatik stres şiddet düzeyini belirlemek amacıyla DSM-IV tanı ölçütlerine göre Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen ve öz-değerlendirme tarzında bir ölçek olan Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeğinin Türkçe Formunun psikometrik yapısının incelenmesidir. Çeviri ve geri-çeviri işlemlerinden sonra Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) Türkçe Formu oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerlik sınaması için travma yaşantısı olan kişilerde ortaya çıkması muhtemel ruhsal sorunları ölçmeyi amaçlayan psikolojik ölçme araçları kullanılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların depresif belirti düzeyini belirlemek için Beck Depresyon Ölçeği, yaşanmış travmatik olaya bağlı gelişen stres tepki düzeyini belirlemek için Olay Etkisi Ölçeği-R formu, anksiyete düzeyini belirlemek için Beck Anksiyete Ölçeği ve psikiyatrik belirti düzeyini belirlemek için de Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Çalışmaya en az bir tane travmatik yaşam olayı bildiren 34’ü kadın, 56’sı erkek olmak üzere 90 kişi katılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini sorgulamak için yapılan faktör analizi sonucu büyük ölçüde orijinal ölçeğin 3 faktörlü yapısını desteklemiştir. Ölçeğin diğer psikolojik ölçme araçlarıyla gösterdiği ve ölçüt bağıntılı geçerliği sınamak için elde edilen korelasyon katsayıları tatmin edici düzeyde bulunmuştur. TSSTÖ’nün alt faktör ve tüm maddeleri için elde edilen iç tutarlılık ve madde-toplam test puanı katsayıları ölçeğin güvenilirliği için kanıt oluşturmuştur. Tüm bu sonuçlar TSSTÖ Türkçe Formunun travmatik yaşantısı olan kişilerde travma sonrası stres tepkilerini geçerli ve güvenilir bir biçimde ortaya koyabildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: TSSB, Tanı, Ölçek Uyarlama, Geçerlik-Güvenirlilik Çalışması.

---

* Bu makale, yazarın Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Doktora Programı’nın gereği olarak 2006 yılında hazırladığı “Travma Sonrası Stres Belirtileri Olan Bireylerde Olaya İlişkin Dikkat Yanlılığı, Ayrışma Düzeyi ve Çalışma Belleği Uzamı Arasındaki İlişkiler” adlı yayımlanmamış doktora tez çalışmasının bir bölümünü içermektedir.

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, psysedat@hacettepe.edu.tr ORCID: 0000-0003-0455-7458

VALIDITY AND RELIABILITY STUDY FOR THE TURKISH FORM OF THE POSTTRAUMATIC DIAGNOSTIC SCALE

ABSTRACT

The aim of the present study was to examine the psychometric properties of the Turkish form of the Posttraumatic Diagnostic Scale (PDS), a self-assessment scale developed by Foa et al. (1997) according to DSM-IV diagnostic criteria in order to determine the diagnosis of PTSD and the severity levels of traumatic stress in people exposed to traumatic life events. After the translation and back-translation processes, the Turkish Form of the PDS was created. Psychological measurement tools aiming to measure the psychological problems likely to occur in people who experienced trauma were used for the validity test of the scale. The Beck Depression Inventory was used to determine the level of depressive symptoms, the Impact of Event Scale-R was used to determine the level of traumatic stress reaction due to the traumatic event, the Beck Anxiety Inventory was used to determine the level of anxiety, and the Brief Symptom Inventory was used to determine the level of psychiatric symptoms. The study included 90 participants, 34 women and 56 men, who reported at least one traumatic life event. The results of the factor analysis conducted to examine the construct validity of the scale largely supported the three-factor structure of the original scale. The correlation coefficients obtained to test the criterion-related validity of the scale with other psychological measurement tools were found to be satisfactory. The internal consistency and item-total correlation coefficients obtained for all items and sub-factors of the PDS provided evidence for the reliability of the scale. All these results indicate that the Turkish version of the PDS can validly and reliably reveal posttraumatic stress reactions in people with traumatic experiences.

Keywords: PTSD, Diagnosis, Scale Adaptation, Validity and Reliability Study.

1. GİRİŞ

Savaş, yerinden edilme, deprem, işkence, terör saldırısı, teknolojik kaza, cinsel ve fiziksel saldırı gibi olaylar insan hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür olaylar ilgili literatürde travmatik yaşam olayı olarak tanımlanmaktadır. Bu tür deneyimler olayı doğrudan ya da dolaylı yaşamış kişileri, yakınlarını ve arkadaşlarını ve olaya müdahale eden profesyonelleri olumsuz etkileyebilmektedir. Travmatik yaşam olayına maruz kalan kişilerde olaya bağlı olarak ruhsal bozukluk boyutuna varan sıkıntıların ortaya çıktığı çok iyi bilinmektedir (Brewin vd. 2000). Travma yaratan olay, ölüm, ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma, kendisinin ya da bir başkasını tehdit eden bir olayın yaşanması, tanık olması ya da bir sevilen birinin beklenmedik ölümünü, şiddete maruz kaldığını öğrenmesi gibi yaşantılardır (APA, 1994). Travmatik yaşam olayına bağlı olarak gelişen stres tepkilerinin zamana bağlı olarak uzaması durumunda ise Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olarak adlandırılan (APA, 1994) ve yıllarca sürebilecek ruhsal bir bozukluk gelişebilmektedir. TSSB ilk kez Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından hazırlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel Elkitabı'nın (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-DSM) 1980'de yayımlanan üçüncü sürümünde tanımlanmıştır. DSM'nin günümüze kadar olan sürümlerinde de tanımlanan TSSB artık çok iyi bilinen ruhsal bozukluklardan biridir. TSSB tanısı alan kişilerde travmatik stres tepkileri gözlenmektedir. Bunlar, yaşanan olayın tekrardan yaşanması (girici anı, düşünce, imge; olay yeniden oluyormuş gibi hissetme veya davranma; olayı hatırlatan ipuçlarıyla karşılaşınca duyulan yoğun psikolojik sıkıntı), travmatik olayı hatırlatan uyaranlardan kaçınma (olayı konuşmama, olayla ilişkili etkinliklerden kaçınma) enerji ve işlev düzeyinde azalma (ilgi kaybı, duygulanımda kısıtlılık) ve aşırı uyarılmışlık (uyku sorunları, tahammülün düşmesi, öfke ve sinirlilik, dikkati toplayamama) belirtileridir (Taylor vd. 1998; Ehlers ve Clark, 2000). Travmatik bir yaşantıya maruz kalan bireylerin çoğunluğu yaşanan olaydan hemen sonra belirli bir süre stres tepkilerini gösterebilirler. Bu kişilerin önemli bir kısmı zaman içinde bu şikayetlerden kurtulurlar (Ehlers ve Clark, 2000). Öte yandan, travmatik olaya maruz kalmış bir grup insan için stres tepkileri yıllarca sürebilecek, yaşam kalitesini bozan ve topluma ekonomik yük getiren ruhsal bir rahatsızlığa (örn., TSSB ya da Major Depresyon gibi) dönüşebilir (Rothbaum vd. 1992).

TSSB'nin hızlı, isabetli teşhisi ve duruma yönelik erken müdahale kronikleşmeyi önemli ölçüde engelleyebilmektedir. Travmatik bir yaşam olayına maruz kalmış kişilerde TSSB'nin varlığını sorgulayan anket biçiminde hazırlanmış soru formları, sadece stres şiddet düzeyini ölçen psikolojik ölçme araçları (ör., IES-R) ya da SCID-IV (APA, 2000) gibi uygulanması uzun zaman gerektiren yapılandırılmış klinik görüşme kullanılmaktadır. TSSB tanısı koyabilmek amacıyla kullanılagelen bu yöntemlerin kapsam geçerliği sorunu ya da uygulanması için uzun süre gerektirmesi sonucunda Foa vd. (1997) tarafından DSM-IV'ün (APA, 1994) TSSB tanısı için gerekli gördüğü ölçütler (A1, A2, B, C, D, E ve F Ölçütleri) gözetilerek Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ) geliştirilmiştir. DSM-IV'e göre (APA, 1994) TSSB tanısı konulabilmesi için öncelikle kişinin travmatik bir yaşam olayına maruz kalması ya da tanık olması (A1 Ölçütü) ve bu olaya korku, dehşet, çaresizlik tepkisi vermiş olması (A2 Ölçütü) gerekir. Buna ek olarak, bireyin içinde bulunduğu klinik tabloda yeniden yaşama belirtileri (B Ölçütü), kaçınma/duygusal küntlük belirtileri (C Ölçütü) ve aşırı uyarılmışlık belirtilerinin (D Ölçütü) bulunması gerekir. Son olarak, ortaya çıkan stres tepkilerinin bir aydan daha fazla sürmüş olması (E Ölçütü) ve bu durumun bireyin yaşamında belirgin bir işlev bozukluğuna sebep olması (F Ölçütü) gerekir. TSSTÖ DSM-IV'ün TSSB tanı ölçütlerine dayanan, psikometrik özellikleri farklı kültürlerde sınanmış ve kabul edilebilir düzeyde geçerlik ve güvenilirlik özellikleri ortaya konmuş (Griesel vd. 2006; Hearn vd., 2012; Dragan vd., 2012; Itoh vd., 2017; Akerblom vd., 2017) psikolojik ölçme aracıdır. Öz-bildirim tarzında olması ve uygulanması için 10-15 dakika gibi kısa bir zaman gerektirmesi TSSTÖ'ni hem araştırma hem

de uygulama alanında dünyada yaygın biçimde kullanılan bir psikolojik ölçme aracı haline getirmiştir.

Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde TSSB tanısını ve stres düzeyini belirlemeyi amaçlayan dört bölümden oluşmaktadır (Foa vd., 1997). Ölçeğin birinci ve ikinci bölümünde travmatik yaşam olayının türü (A1 Ölçütü), zamanı ve koşullarının yanı sıra bireyin travmatik yaşam olayına verdiği öznel tepki (A2 Ölçütü) değerlendirilir (ör., korku, dehşet ve çaresizlik). Yaşanan travmatik olaya ilişkin öznel tepki düzeyini belirlemeye yönelik altı soru bulunmaktadır. Travmatik olayın yarattığı öznel tepki düzeyini belirlemeye yönelik söz konusu 6 soru “Olay Şiddeti Alt Ölçeği” olarak isimlendirilmektedir. İlk iki bölüm DSM-IV’ün TSSB tanısı için gerekli gördüğü ölçütlerden A1 ve A2 ölçütlerini karşılamayı amaçlamıştır. Ölçeğin üçüncü bölümünde DSM-IV’ün B, C ve D ölçütlerini karşılamak amacıyla “yeniden yaşama/girici düşünceler”, “kaçınma/duygusal küntlük” ve “aşırı uyarılmışlık” belirtileriyle ilgili sorulmuş 17 madde bulunmaktadır. Son bir ay düşünülerek her bir maddede tarif edilen stres tepkisinin (şikayetin) bir hafta içerisinde ortaya çıkma sıklığı 0 (hiç rahatsız etmedi) ile 3 (beş ya da daha fazla gün) arasında değişen 4’lü derecelendirme tipi ölçekle sorgulanmaktadır. TSSB’nin merkezi klinik tablosunu oluşturan söz konusu 17 madde “Stres Belirtileri Alt Ölçeği” olarak isimlendirilmekte ve travma sonrası stres tepki düzeyini ölçmek için kullanılmaktadır. On yedi maddenin toplamından elde edilen puan “toplam belirti endeksi”ni oluşturmaktadır. Ayrıca bu alt ölçek TSSB’nin klinik tablosunu oluşturan “yeniden yaşama/girici düşünceler”, “kaçınma/duygusal küntlük” ve “aşırı uyarılmışlık” belirtilerinin şiddetini ölçmektedir. Varlığı onaylanan belirtilerin süresi de bu bölümde sorgulanmaktadır (E Ölçütü). Dördüncü ve son bölümde mevcut şikayetlerin sonucunda ortaya çıkan işlev bozukluğunun derecesi belirlenmektedir (F Ölçütü). Bu bölümde, yaşanan olayın kişinin işlevselliğini bozma düzeyini belirlemeye yönelik dokuz soru bulunmaktadır. Olay Etkisi Alt Ölçeği olarak isimlendirilen bu dokuz soruya verilen yanıtlar travmatik olayın kişinin işlev düzeyini bozma derecesini saptamak için kullanılmaktadır. TSSTÖ’nün başka bir ölçütü TSSB tanısı almış kişileri %82 düzeyinde, tanı almamış kişileri ise %76 düzeyinde ayırt edebildiği rapor edilmiştir (Foa vd. 1997). Ayrıca, psikopatoloji ölçmeyi amaçlayan ölçek puanlarıyla yüksek düzeyde ilişki katsayılarına sahip olduğu bildirilmektedir (Foa vd. 1997). Travmatik yaşam olayı sonrası stres belirtilerini ölçmeyi amaçlayan maddeler için elde edilen iç tutarlılık katsayısının .92 ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısının .83 olduğu rapor edilmiştir (Foa vd. 1997).

Mevcut çalışmanın amacı Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği’nin Türkçe Formu’nun psikometrik özelliklerini sınamaktır. Bu bağlamda ölçeğin Türkçe Formu’nun faktör yapısının incelenmesi, geçerlik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu çalışma için, yaşamı tehdit eden bir olay yaşadığı bilinen 18-50 yaş arası ($X_{Ort Yaş}=25.3$, $ss=5.98$) kadın ve erkeklerden oluşan 90 kişiden veri toplanmıştır. Çalışma dahilinde olan bireylere Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Yurdu ve Türk Silahlı Kuvvetleri Rehabilitasyon Merkezi’nden ulaşılmıştır. DSM-IV’ün TSSB tanısı için gerekli gördüğü kriteri olan ‘yaşamı tehdit eden bir olaya maruz kalma ya da şahit olma’ ölçütünü karşılayan bireyler çalışmaya dahil edilmiştir. Olay sırasında baş bölgesinden yara alan, bilincini kaybeden, geçmişte nörolojik bozukluğu, madde kötüye kullanım öyküsü ya da psikotik tanısı olan kişiler çalışma dışı bırakılmıştır. Katılımcıların sahip oldukları sosyo-demografik özellikler Tablo 1’de aktarılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (N=90)

	Sıklık	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kadın	34	38
	Erkek	56	62
Eğitim	Okuryazar	1	1
	İlkokul	7	8
	Ortaokul	8	9
	Lise	48	55
	Üniversite	18	21
	Yüksek lisans-Doktora	6	7
En Uzun Süreyle Yaşadığı yer	Metropol	22	25
	İl	44	49
	İlçe	19	21
	Kasaba	3	3
	Köy	1	1

Katılımcıların, geçmişte ne tür travmatik yaşantıya maruz kaldıklarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Geçmişte Yaşadıkları Travmatik Yaşam Olaylarının Dağılımı*

Değişken	Sıklık	Yüzde (%)
Ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı (örneğin, trafik kazası, iş kazası, çiftlik kazası, araba, uçak ya da tekne kazası,)	43	48
Doğal afet (ör., hortum, kasırga, sel baskını ya da büyük bir deprem)	36	40
Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma)	4	4
Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma gibi)	6	7
Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)	0	0
Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)	1	1
Askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma	26	29
18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas (örneğin, cinsel organlarla, göğüslerle temas gibi)	7	8
Hapsedilme (örneğin, cezaevine düşme, savaş esiri olma, rehin alınma gibi)	1	1
İşkenceye maruz kalma	0	0
Hayatı tehdit eden bir hastalık	8	9
Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü	42	47

Bunların dışında bir travmatik olay 16 18

*Birden fazla yaşantı sözkonusu olabilir

Katılımcıların, şu anda kendilerini en çok rahatsız eden travmatik yaşantının ne olduğu sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların “kendilerini şu an en çok etkileyen” Travmatik Yaşam Olayı Dağılımı

Değişken	Sıklık	Yüzde (%)
Kaza (araba ya da iş kazası, gibi)	28	35
Doğal afet	14	17.5
Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma	1	1.3
Savaş	13	16.3
18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas	1	1.3
Hayatı tehdit eden bir hastalık	6	7.5
Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü	10	12.5
Bunların dışında bir travmatik olay	7	8.8

En çok etkilendikleri yaşantının ne kadar süre önce olduğuna ilişkin soruya verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. En Çok Etkilendikleri Travmatik Yaşam Olayı Ne Kadar Süre Önce Oldu?

Süre	Sıklık	Yüzde (%)
1-3 ay önce	7	8.3
3-6 ay önce	7	8.3
6 ay-3 yıl önce	21	25
3-5 yıl önce	14	16.7
5 yıldan fazla	35	41.7

2.2. Veri Toplama Araçları

Mevcut çalışmada TSSTÖ Türkçe Formu ve bu ölçeğin geçerliğini sınamak amacıyla aşağıda aktarılan psikolojik ölçme araçları kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların sahip olduğu bazı özellikleri (ör., yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi) öğrenmeyi amaçlayan anket sorularından oluşmaktadır.

2.2.2. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (TSSTÖ)

Öz-bildirim tarzında olan ve dört bölümden oluşan TSSTÖ DSM-IV’ün (APA, 1994) tanı için gerekli ölçütleri tarif ettiği biçimiyle Travma Sonrası Stres Bozukluğu’nu (TSSB) ve bu bozukluğa bağlı olarak gelişmesi muhtemel olumsuz durumları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Foa vd. 1997). Ölçek travmatik yaşam olayı sonrası TSSB tanısı alabilecek kişilerin belirlenmesinde ve bu kişilerin travmaya bağlı yaşayabilecekleri olumsuzlukların tespit edilmesinde kullanılmaktadır. TSSTÖ travma yaşantısı olan yetişkin bireylere kısa zaman aralığı içerisinde (10-15 dakika) uygulanabilmektedir. Travma sonrası stres tepkilerini ölçmeyi amaçlayan ölçek maddeleri için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı 0.92, ölçek maddelerinin sahip olduğu test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.83’tür. Ölçeğin başka bir ölçütle TSSB tanısı almış kişileri %82 düzeyinde ayırt edebildiği (sensitivity); tanı almamış kişileri ise %76 düzeyinde ayırt edebildiği (specificity) bildirilmiştir. Psikopatoloji ölçmeyi amaçlayan ölçek puanlarıyla

kabul edilebilir düzeyde korelasyon katsayılarına sahip olduğu ve ölçüt bağıntılı geçerliğinin yüksek olduğu rapor edilmiştir (Foa vd. 1997). TSSTÖ Türkçe Formu'nun psikometrik özellikleri mevcut çalışmada incelenmiştir.

2.2.3. Olay Etkisi Ölçeği-R (OEÖ-R)

Olay Etkisi Ölçeği (OEÖ), travmatik yaşam olayına maruz kalmış kişilerde yaşanan olayın kişide yarattığı rahatsızlığı belirlemeye yönelik 15 maddeden oluşan öz-bildirim tarzında bir ölçektir (Horowitz vd. 1979). OEÖ, girici düşünce (intrusive thought) ve kaçınma olarak adlandırılan iki alt ölçekten oluşmuştur. İntrüsyon alt ölçeği düşünceler üzerinde istemli kontrolün azalmasıyla ilişkilidir ve ısrarcı düşünce, kâbus, intrusif duygu ve imge şeklindeki anıların intrusif (girici) düzeylerini ölçer. Kaçınma alt ölçeği ise tepkisellikte uyuşma, duygulardan, durumlardan, düşüncelerden kaçınma gibi anıların bellekte bilinçli olarak bastırılmasının derecesini ölçmektedir. Dörtlü derecelendirme tarzında olan ölçek 0 (hiç), 1 (çok ender), 3 (zaman zaman), 5 (sıklıkla) şeklinde derecelenmektedir. Girici düşünce alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .78 ve kaçınma alt ölçeğinin alfa katsayısı .82 bulunmuştur (Horowitz vd. 1979). Toplam ölçek puanı için hesaplanan test-tekrar test korelasyon katsayısı .87'dir. Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış (Güneş, 2001) ve kabul edilebilir düzeyde psikometrik özellikleri olduğu bildirilmiştir.

Zaman içerisinde klinik durumdaki değişimlere bağlı olarak ölçeğe yeni maddeler eklenmiş 21 maddeye çıkan ve üç alt faktöre sahip olan yeni ölçeğe Olay Etkisi Ölçeği-R ismi verilmiştir (Weiss ve Marmar, 1997). Yirmi bir maddeden oluşan ölçeğin yeni biçiminin ülkemizdeki psikometrik incelemesi Işıklı (2006) tarafından yapılmıştır. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı .93; girici düşünce faktörü için .83, kaçınma faktörü için .82 ve aşırı uyarılmışlık faktörü için .90 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizi sonucu neredeyse tüm maddelerin beklenen faktörlere .35 ve .80 arasında değişen katsayılar ile yüklendiği gözlenmiştir. Mevcut çalışmada tüm ölçek için elde edilen Cronbach Alfa katsayısının .93 olduğu tespit edilmiştir.

2.2.4. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)

Dünyada ve ülkemizde yaygın bir biçimde yetişkinlerde depresif belirti düzeyini belirlemek amacıyla kullanılan ve 1961 yılında Beck tarafından geliştirilmiş olan BDÖ, depresif belirtilerin sorgulandığı 21 maddeden oluşan öz-bildirim tarzında bir ölçektir. BDÖ'nin ülkemizde kullanılabilmesi için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (Hisli, 1988). Ölçek maddeleri için iç tutarlılık katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir. Ülkemizde hem araştırma hem de uygulama alanında yaygın olarak kullanılan BDÖ'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin uygun olduğu aktarılmaktadır (Hisli, 1988). Mevcut çalışmada ölçek maddeleri için hesaplanan iç tutarlılık katsayısının .90 olduğu görülmüştür.

2.2.5. Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ)

Dünyada ve ülkemizde yaygın bir biçimde kullanılan ölçek, yetişkin bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerinin şiddetini belirlemek amacıyla Beck vd. (1988) geliştirilmiştir. Yirmi bir maddeden oluşan ve öz-bildirim biçiminde olan ölçeğin Türkçe formunun psikometrik açıdan sınanması Ulusoy vd. (1998) tarafından yapılmıştır. Türkçe formuyla ilgili yapılan çalışmada ölçek maddeleri için elde edilen iç tutarlılık katsayısı .93, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .57 olarak bulunmuştur. Ölçeğin diğer psikopatoloji ölçümleriyle yüksek ve beklenen yönde korelasyon katsayılarına sahip olduğu bulunmuştur. Beck Anksiyete Ölçeği'nin ülkemizde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceği belirtilmiştir (Ulusoy vd. 1998). Mevcut çalışmada ölçek maddeleri için elde edilen iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur.

2.2.6. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

SCL-90-R ölçeğinin kısa bir biçimi ve öz-bildirim tarzında bir ölçek olan KSE Derogatis (1992) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek fiziksel ve psikolojik sıkıntının çeşitli yönleriyle ilgili 53 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri için hesaplanan iç tutarlılık katsayısının .95 olduğu, dokuz alt ölçek için test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının .68 ile .91 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Derogatis, 1992). KSE Şahin ve Durak (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılan ve üç farklı çalışmayı içeren araştırma sonucunda göre KSE'nin ülkemizde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabilmesi belirtilmiştir. Mevcut çalışmada ölçek maddeler için elde edilen iç tutarlılık katsayısının .97 olduğu tespit edilmiştir.

2.2.7. Ölçek Çeviri İşlemi

Ölçek uyarlama süreci Savaşır'ın (1994) önerileri doğrultusunda yürütülmüştür. Ölçeğin orijinal formunun sorumlusu olan Dr. Edna B. Foa'dan gerekli izinler alındıktan sonra kendisi tarafından iletilmiş olan form İngilizce konusunda deneyimli 3 kişiden oluşan uzman grubu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. İngilizceye hâkim 2 klinik psikolog çevirileri karşılaştırarak geri-çeviri öncesi nihai form üzerinde mutabakat sağlamışlardır. Ortaya çıkan Türkçe metin İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'nda öğretim görevlisi olan bir uzman tarafından yeniden İngilizceye çevrilmiş ve ortaya çıkan İngilizce metin (geri çeviri) çevirinin denetlenmesi amacıyla Dr. Edna B. Foa'ya gönderilmiştir. Yazarın önerileri ışığında ölçeğin Türkçe nihai formu oluşturularak ülkemizdeki kullanımına ilişkin veriler sağlamak amacıyla tasarlanan psikometrik çalışma için hazır hale getirilmiştir. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği Türkçe Formu'nun mevcut çalışma kapsamında kullanılan alt testleri Olay Şiddeti Alt Ölçeği, Olay Etkisi Alt Ölçeği ve Stres Belirtileri Alt Ölçeği olarak isimlendirilmiş ve psikometrik özellikleri irdelenmiştir.

2.3. Veri Analizi

Katılımcılara uygulanan demografik bilgi formu ve psikolojik ölçme araçları yoluyla elde edilen verinin analizinde SPSS 18.0 programı kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini sorgulamak için Varimax rotasyonu ile Temel Eksenler Faktörlemesi ve halihazır (ölçüt bağıntılı) geçerlik için de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi yürütülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

TSSTÖ Türkçe Formu'nun psikometrik özelliklerinin sınındığı mevcut çalışmanın bulguları iki kısımda aktarılmaktadır. İlk kısımda ölçeğin geçerliğine, ikinci kısımda ise ölçek güvenilirliğine ilişkin bulgular aktarılmıştır.

3.1. Geçerlikle İlgili Bulgular

Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeğinin Türkçe Formunun geçerliği iki yolla sorgulanmıştır.

3.1.1. Yapı Geçerliği

Olası travma sonrası stres bozukluğunun halihazırda yarattığı rahatsızlık şiddetini sorgulayan ve Stres Belirtileri Alt Ölçeği olarak adlandırılan 17 madde, Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun DSM-IV tanı ölçütlerinden B (yeniden yaşama, 5 madde), C

(kaçınma/duygusal küntlük, 7 madde) ve D'yi (aşırı uyarılmışlık, 5 madde) karşılamak üzere tasarlanmıştır. Kısaca, kuramsal olarak ölçeğin 3 alt faktöre sahip olduğu bilinmektedir. Test maddelerinin önceden bilinen 3 faktöre yüklenip yüklenmedikleri Temel Eksenler Faktörlemesi (Principal Axis Factoring) ve Varimax rotasyonu kullanılarak sorgulanmıştır. Gerçekleştirilen analiz sonucuna göre Keiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü (Measure of Sampling Adequacy) .881 olduğu ve Bartlett Küresellik testinin de (Bartlett's test of sphericity) anlamlı çıktığı görülmüştür (df = 136, p<.001). Bu sonuç ölçek maddeleri tarafından üretilen korelasyon matrisinin faktörlenebilir özellikte olduğunu kanıtlamaktadır. Faktör analizi sonucu Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. TSSTÖ Türkçe Formunun Stres Belirtileri Alt Ölçeği için yapılan Faktör Analizi Sonucu

Ölçek madde numarası	Yeniden Yaşama	Alt Faktörler	
		Kaçınma/Duygusal Küntlük	Aşırı Uyarılmışlık
1	.68		
2	.81		
3	.79		
4	.71		
5	.63		
6			.71
7			.85
8		.37	
9		.56	
10		.80	
11		.83	
12		.83	
13			.27
14			.57
15			.38
16			.65
17			.60
Açıkladığı Varyans	%21	%24.5	%20
Toplam Açıklanan Varyans		%65.5	

Tablodan da görüleceği gibi, neredeyse tüm maddeler kuramsal olarak bulunmaları gereken faktörlerin altına yüklenmişlerdir. Sadece 2 madde (6. ve 7. madde) “kaçınma/duygusal küntlük” faktörüne yüklenmeleri gerekirken analiz sonucunda “aşırı uyarılmışlık” faktörüne yüklendikleri gözlenmiştir. Her üç faktör tüm değişimlemenin %65.5'ini açıklamaktadır.

3.1.2. Hâlihazır (Ölçüt-Bağıntılı) Geçerlik

Ölçeğin halihazır geçerliğini sorgulamak amacıyla alt testlerden elde edilen test puanları ile çalışmada kullanılan ve geçerliği sınanmış ve travmatik yaşantısı olduğu bilinen kişilere uygulanan diğer ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen katsayılar Tablo 6'da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda TSSTÖ Türkçe Formu'nun hemen tüm alt test puanlarının beklendiği gibi diğer ölçek alt test ve toplam puanlarıyla pozitif yönde ve anlamlı korelasyon katsayılarına sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 6. TSSTÖ Türkçe Formunun Alt Ölçek ve Toplam Puanları ile Kullanılan Diğer Ölçekler Arasında Hesaplanan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları

	Olay Şiddeti Alt Ölçeği	Olay Etkisi Alt Ölçeği	TSSTÖ Stres Belirti Sayısı				TSSTÖ Stres Belirtileri Alt Ölçeği			
	A2 Ölçütü	F Ölçütü	B	C	D	Toplam Puan	B	C	D	Toplam Puan
OEÖ- R	.04	.44**	.56**	.52**	.48**	.60**	.54**	.57**	.62**	.64**
AU	-.01	.52**	.56**	.52**	.58**	.64**	.57**	.60**	.70**	.69**
GD	.03	.47**	.60**	.49**	.45**	.59**	.62**	.54**	.56**	.62**
K	.04	.31**	.43**	.45**	.29**	.46**	.34**	.51**	.41**	.48**
BAÖ	.18*	.48**	.44**	.53**	.59**	.61**	.46**	.59**	.63**	.62**
BDÖ	.09	.58**	.38**	.51**	.49**	.54**	.47**	.57**	.56**	.60**
KSE	.10	.57**	.45**	.58**	.58**	.63**	.51**	.68**	.68**	.70**

*p<0.05; **p<0.01; OEÖ-R= Olay Etkisi Ölçeği-R Toplam Puan; AU= OEÖ-R Aşırı Uyarılmışlık Alt Ölçek Puanı; GD= OEÖ-R Girici Düşünce Alt Ölçek Puanı; K= OEÖ-R Kaçınma Alt Ölçek Puanı; BAÖ=Beck Anksiyete Ölçeği Toplam Puan; BDÖ=Beck Depresyon Ölçeği Toplam Puan; KSE=Kısa Semptom Envanteri Toplam Puan; B=Yeniden Yaşama Belirtileri; C=Kaçınma/Duygusal Küntlük Belirtileri; D=Aşırı Uyarılmışlık Belirtileri

3.2. Güvenirlikle İlgili Bulgular

TSSTÖ Türkçe Formu'nun güvenirliliği yani ölçme hatasından arınık olma düzeyini belirlemek amacıyla alt faktör ve tüm ölçek maddelerinin iç tutarlılık düzeyleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra, madde-alt test puanı ve madde-toplam test puanı korelasyon katsayılarının hesaplanması yoluna da gidilmiştir.

TSSTÖ Türkçe Formu'nun Stres Belirtileri Alt Ölçeği maddeleri için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .93 olduğu gözlenmiştir. Stres Belirtileri Alt Ölçeği'nin TSSB'nin DSM-IV ölçütlerine göre klinik belirti kümesini oluşturan üç faktörü (B, C, ve D Ölçütleri) için yapılan diğer analiz sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. TSSTÖ-Türkçe Formu'nun Stres Belirtileri Alt Ölçeği Maddelerine Ait Korelasyon Katsayıları

Madde No	Madde-Alt Ölçek Korelasyon Katsayısı	Madde-Toplam Test Puanı Korelasyon Katsayısı	Cronbach Alfa
Yeniden Yaşama Belirtileri (B Ölçütü)			
1	.68	.66	.86
2	.70	.61	
3	.69	.59	
4	.64	.60	
5	.71	.79	
Kaçınma/Duygusal Küntlük Belirtileri (C Ölçütü)			
6	.54	.54	.85
7	.53	.63	
8	.35	.39	
9	.67	.66	
10	.82	.82	
11	.70	.67	
12	.65	.67	
Aşırı Uyarılmışlık Belirtileri (D Ölçütü)			
13	.57	.64	.85
14	.67	.75	
15	.66	.69	
16	.70	.67	
17	.67	.69	

Tablo 7'den de izleneceği gibi Stres Belirtileri Alt Ölçeği'ni oluşturan 17 maddenin hem buldukları faktörün diğer maddeleri hem de toplam test puanıyla oldukça iyi korelasyon katsayılarına sahip olduğu görülmüştür. Elde edilen tüm katsayıların, herhangi bir maddenin söz konusu yapı içerisinde bulunabilme koşulu olan .30 ölçütünü karşıladığı bulunmuştur. Buna ek olarak, her üç belirti kümesinin sahip olduğu Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, sırasıyla, yeniden yaşama belirti kümesi için .86, kaçınma belirti kümesi için .85 ve aşırı uyarılmışlık belirti kümesi için .85 olarak hesaplanmıştır.

TSSTÖ Türkçe Formu'nun Olay Şiddeti Alt Ölçeği'ni (A2 Ölçütü) oluşturan altı madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .48, Olay Etkisi Alt Ölçeği'ni (F Ölçütü) oluşturan dokuz madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının da .87 olduğu gözlenmiştir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Mevcut çalışmanın temel amacı TSSB tanısı için DSM-IV ölçütlerine uygun bir biçimde Foa vd. (1997) tarafından geliştirilen Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği Türkçe Formu'nun psikometrik özelliklerini incelemektir. Ölçek uyarılma çalışmalarına ilişkin Savaşır'ın (1994) önerdiği çözüm yolları benimsenerek ölçeğin çeviri ve geri çeviri işlemleri yapılarak nihai form elde edilmiştir. Geçerlik ölçütü olarak kullanılan diğer ölçüm araçlarıyla birlikte TSSTÖ Türkçe Formu en az bir tane travmatik yaşam olayına maruz kaldığını beyan eden ve klinik örneklem grubunda olmayan (yani, bilinen herhangi bir ruhsal bozukluk tanısı olmayan) 90 kişilik bir gruba uygulanmıştır. TSSTÖ Türkçe Formu'nun giriş bölümünde ilgili literatürde travmatik yaşam olayı olarak kabul edilen yaşantıların bir listesi verilmiştir. Katılımcı bu listede sıralanan olayları kendi durumuna göre işaret koyabilmektedir. Eğer yaşanmışsa birden fazla olay işaretlenebilmektedir. Yaşamış oldukları travmatik yaşam olayı dağılımına bakıldığında

katılımcıların %48 ile en sık “ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Katılımcıların %47’si “sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü”, %40’ı “doğal afet, %29’u da “askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma” seçeneğini işaretlemiştir. Diğer yaşam olayları ve dağılımları Tablo 2’de özetlenmiştir. Ankara, İzmit ve Erzincan’da yaşayan kişilerin temsili örneklem yoluyla dahil oldukları ve travmatik yaşam olayı sıklığının sorgulandığı bir çalışma sonucuna göre araştırmaya katılanlar en sık doğal afet (%57) yaşamış olduklarını rapor etmiştir (Karancı vd. 2012). Çalışma sonucuna göre katılımcıların %52.5’i “sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü” ve %25.6’sı ise “ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı” yaşadığını beyan etmiştir. Ruhsal travma yaratan olayların ülkemizde yaşanma sıklığı ile ilgili elimizde yeterince bilgi bulunmamaktadır. Yine de doğal afet, kaza ve sevilen birinin beklenmedik ölümü sıkça yaşanan travmatik olay özelliğini taşımaktadır.

Öz-bildirim tarzında olan ve uygulama için kısa zaman gerektiren Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği, TSSB tanısı için DSM-IV sisteminin (APA, 1994) gerekli gördüğü ölçütlere uygun bir biçimde geliştirilmiştir. Bu özellikleriyle benzer diğer ölçeklere göre oldukça avantaj sağlamaktadır. Mevcut çalışmanın esas amacı da bu ölçeğin ülkemizdeki kullanımıyla ilgili yeterli düzeyde psikometrik özelliklerini ortaya koyabilmektir. Yapılan analizler TSSTÖ Türkçe Formu’nun stres belirti sıklığı ve stres belirti şiddetini ölçme konusunda oldukça güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir. TSSTÖ Türkçe Formu’nun Stres Belirtileri Alt Ölçeği maddelerinin hem buldukları yapının diğer maddeleriyle hem de tüm ölçek test puanıyla pozitif yönlü korelasyona sahip olduğu gözlenmiştir. TSSTÖ Türkçe Formu’nun travmatik yaşantıya bağlı gelişen TSSB’nin klinik tablosunu oluşturan Stres Belirtileri Alt Ölçeği’nin 17 maddesi için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .93 olduğu; bu sonucun oldukça yüksek bir iç tutarlılığa işaret ettiği görülmektedir. Elde edilen bu katsayı hem TSSTÖ’nün geliştirildiği orijinal çalışma (Foa vd. 1997) hem de ölçeğin kullanıldığı diğer uyarlama çalışmalarındaki (ör., Griesel vd. 2006; Dragan vd., 2012; Itoh vd., 2017) sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ölçeğin Olay Şiddeti Alt Ölçeği’ni (A2 Ölçütü) oluşturan altı madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının .48, Olay Etkisi Alt Ölçeği’ni (F Ölçütü) oluşturan dokuz madde için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının da .87 olduğu görülmüştür. Her üç alt ölçek için elde edilen katsayılar ölçülmeye çalışılan belirtilerin bütünlük yapıları olduğu anlamına gelmektedir.

Genel olarak denebilir ki elde edilen bulgular ölçek geçerliğini kanıtlar niteliktedir. TSSTÖ Türkçe Formu’nun geçerliğini sınamak için iki yol izlenmiştir: yapı geçerliği ve halihazır geçerlik. Daha önce de ifade edildiği gibi Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği DSM-IV tanı ve sınıflama sisteminin (APA, 1994) Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tanısı için gerekli gördüğü ölçütler esas alınarak geliştirilmiştir. TSSTÖ travmatik yaşam olayının öznel etkisini, travmaya bağlı gelişen stres belirtilerinin sayısı ve şiddetini, bu olayın bireyin yaşamında sebebiyet verdiği işlev bozukluğunun düzeyini kısa zaman içerisinde ölçmeyi amaçlamaktadır. Özellikle TSSB’nin klinik tablosunu oluşturan travmatik stres tepkileri üç gruptan oluşmaktadır: yeniden yaşama belirtileri, kaçınma/duygusal küntlük belirtileri ve kaçınma belirtileri (APA, 1994). TSSTÖ Türkçe Formu’nun 17 maddelik Stres Belirtileri Alt Ölçeği söz konusu klinik tabloyu ortaya koymayı amaçlamaktadır. On yedi madde travmatik bir olaya bağlı gelişen stres tepkilerinin şiddetini ve sayısını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Dolayısıyla, bu maddeler kuramsal olarak 3 faktörden oluşmaktadır. Yürütülen faktör analizi sonucunda iki madde dışında diğer tüm maddelerin kuramsal olarak bağlı oldukları faktörlerin altına yülendikleri gözlenmiştir. Kaçınma/duygusal küntlük belirtileri içinde olması beklenen 6. ve 7. maddeler aşırı uyarılmışlık faktörü altına yüklenmişlerdir. Öte yandan, söz konusu iki maddenin kuramsal olarak bağlı oldukları belirti kümesi ve tüm ölçek puanı ile yeterli düzeyde korelasyon katsayısına sahip oldukları gözlenmiştir (bkz. Tablo 7). Bu sebeple, her iki madde

nihai noktada kuramsal olarak bağılı oldukları belirti kümeleri içinde kalmalarına karar verilmiştir. Ek olarak yapılan analiz sonucuna göre Olay Şiddeti Alt Ölçeği (A2 Ölçütü), Olay Etkisi Alt Ölçeği (F Ölçütü) ve Stres Belirtileri Alt Ölçek (B, C, ve D Ölçütü) puanlarının diğer psikopatoloji ölçümleriyle çoğunlukla pozitif yönlü ve anlamlı korelasyonlara sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuçlar, özellikle TSSTÖ Türkçe Formu'nun stres tepki düzeyini ölçmeyi amaçlayan ve 17 maddeden oluşan Stres Belirtileri Alt Ölçeği ve travmanın işlevsellik düzeyi üzerindeki yıkıcı etkisini araştıran Olay Etkisi Alt Ölçeği'nin yapı ve halihazır geçerliğinin kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Foa vd. (1997) ölçeğin faktör yapısıyla ilgili herhangi bir sonuç rapor etmemiştir. Ancak, sonraki yıllarda yapılan ve ölçeğin başka ülkelerdeki psikometrik özelliklerini araştıran çalışmalarda (ör., Griesel vd. 2006; Dragan vd. 2012) yapılan faktör analizi sonuçları TSSB için önerilen üçlü yapının sorunlu olabileceğini ortaya koymuştur. Keza tanı ve sınıflama sisteminin günümüzde kullanılan DSM-5 sistemi (APA, 2013) TSSB'nin klinik belirtilerinin üç değil dört gruptan oluştuğunu belirtmektedir. Buna rağmen, TSSB yönelik mevcut tedavi yöntemlerinin (ör., uzun süreli maruz bırakma gibi) söz konusu ruhsal bozukluğun tanısı için DSM-5 değil DSM-IV ölçütlerini esas aldığı belirtilmektedir (Itoh vd. 2017). Bu durum, DSM-IV tanı ölçütlerine göre geliştirilen TSSTÖ'nün güncelliğini koruduğu ve Türkçe Formu'nun geçerli ve güvenilir bir biçimde ilgili alanda kullanılabileceği yönünde değerlendirilmiştir. Travmatik yaşam olaylarının (ör., savaş, yerinden edilme, deprem, terör saldırısı, salgın hastalık gibi) hem dünyada hem de ülkemizdeki yaygınlıkları düşünüldüğünde bu tür olaya maruz kalmış kişilerde hızlı ve etkin bir biçimde TSSB ve bu bozukluğun klinik tablosunu ortaya koyacak psikolojik ölçme aracına ihtiyaç olduğu açıktır.

Mevcut çalışmanın iki temel kısıtlılığından söz edilebilir. Birincisi, örneklem sayısının azlığı ve katılımcıların ifade ettikleri travmatik yaşam olay türünün dar kapsamda kalması. Bir diğeri de örneklem grubunda başka bir ölçüte göre TSSB tanısı almış kişilerin bulunmaması. Bu durum, TSSTÖ Türkçe Formu'nun TSSB tanısı koyma konusunda ne denli isabetli karar (özgüllük ve duyarlılık) verebildiği henüz bilinmemektedir. Ölçekle ilgili ileride yapılacak çalışmalarda bu iki durumun gözetilmesi yerinde olacaktır. TSSTÖ Türkçe Formu'nun bir örneği Ek kısmında verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Åkerblom, S., Perrin, S., Rivano Fischer, M., & McCracken, L. M. (2017). The impact of PTSD on functioning in patients seeking treatment for chronic pain and validation of the posttraumatic diagnostic scale. *International journal of behavioral medicine*, 24(2), 249-259.
- American Psychiatric Association (APA). (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 4th Ed.*, Washington DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (APA). (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders DSM-IV-TR (4th ed., text rev.)*. Washington, DC: American Psychiatric Association
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5) (5th ed.)*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Beck AT, Epstein N, Brown G, Steer RA (1988) An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *J Consult Clin Psychol*, 56: 893-897.
- Brewin, C. R., Andrews, B. & Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 748-766
- Derogatis, L. R. (1992). *The brief symptom inventory (BSI): Administration, scoring, and procedures manual=II*. Clinical Psychometric Research Inc.
- Dragan, M., Lis-Turlejska, M., Popiel, A., Szumiał, S., & Dragan, W. Ł. (2012). The validation of the Polish version of the Posttraumatic Diagnostic Scale and its factor structure. *European Journal of Psychotraumatology*, 3(1), 18479. DOI: 10.3402/ejpt.v3i0.18479
- Ehlers, A., & Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 38, 319-345.
- Foa, E. B., Cashman, L., Jaycox, L. & Perry, K. (1997). The validation of a self-report measure of posttraumatic stress disorder: The Posttraumatic Diagnostic Scale. *Psychological Assessment*, 9, 445-451.
- Griesel, D., Wessa, M., & Flor, H. (2006). Psychometric qualities of the German version of the Posttraumatic Diagnostic Scale (PTDS). *Psychological Assessment*, 18(3), 262-268.
- Güneş, H. (2001). *Gender differences in distress levels, coping strategies, stress related growth and factors associated with psychological distress and perceived growth following the 1999 Marmara earthquake*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hearn, M., Ceschi, G., Brillon, P., Fürst, G., & Van der Linden, M. (2012). A French adaptation of the Posttraumatic Diagnostic Scale. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 44(1), 16-28.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Ölçeği'nin bir Türk örnekleminde geçerlilik ve güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 6, 118-122.

- Horowitz, M., Wilner, N., & Alvarez, W. (1979). Impact of Event Scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic Medicine*, 41, 209-218.
- Işıklı, S. (2006). *Travma sonrası akut stres bozukluğu olan bireylerde semantik ve epizodik duyuşsal kayıt işleyişi ve çalışma belleği arasındaki ilişkilere*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Itoh, M., Ujiie, Y., Nagae, N., Niwa, M., Kamo, T., Lin, M., Hirohata, S. & Kim, Y. (2017). The Japanese version of the Posttraumatic Diagnostic Scale: Validity in participants with and without traumatic experiences. *Asian Journal of Psychiatry*, 25, 1-5.
- Karancı, A. Aker, A. T., Işıklı, S., Gül, E. Güzel, H. Y., ve Erkan, B. B. B. (2012). *Türkiyede Travmatik Yaşam Olayları ve Ruhsal Etkileri*. İstanbul:Matus Basımevi
- Rothbaum, B. O., Foa, E. B., Riggs, D. S., Murdock, T. B. & Walsh, W. (1992). "A prospective examination of posttraumatic stress disorder in rape victims" *Journal of Traumatic Stress*, 5, 455-475.
- Savaşır, I. (1994). Ölçek uyarlamasındaki sorunlar ve bazı çözüm yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(33), 27-32.
- Şahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri (BSI): Türk gençleri için uyarlaması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 44-56.
- Taylor, S., Kuch, K., Koch, W. J., Crockett, D. J. & Passey, G. (1998). The structure of posttraumatic stress symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 107, 154-160.
- Ulusoy M, Şahin N, Erkman H (1998) Turkish Version of The Beck Anxiety Inventory: psychometric properties. *J Cognitive Psychotherapy: Int Quaterly*, 12, 28-35
- Weiss, D. & Marmar, C. (1997). *The Impact of Event Scale - Revised*. In J. Wilson & T. Keane (Eds), *Assessing Psychological Trauma and PTSD*. New York: Guildford.

Ek

Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği
Foa, Cashman, Jaycox ve Perry (1997)

1. Bölüm

Birçok kişinin başından, hayatının herhangi bir döneminde, oldukça stresli ve travmatik bir olay geçmiş ya da böyle bir olaya tanık olmuştur. Aşağıda belirtilen olaylar içinde, başınızdaki geçen ya da tanık olduğunuz olayların HEPSİNİ yanındaki kutuyu işaretleyerek belirtiniz.

(1)	☐	Ciddi bir kaza, yangın ya da patlama olayı (örneğin, trafik kazası, iş kazası, çiftlik kazası, araba, uçak ya da tekne kazası,)
(2)	☐	Doğal afet (örneğin, deprem, kasırga, sel baskını)
(3)	☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma)
(4)	☐	Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma (örneğin, saldırıya uğrayıp soyulma, fiziksel bir saldırıya maruz kalma, silahlı saldırı, bıçaklanma ya da silahla rehin alınma gibi)
(5)	☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)
(6)	☐	Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma (örneğin, tecavüz ya da tecavüze teşebbüs gibi)
(7)	☐	Askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma
(8)	☐	18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas (örneğin, cinsel organlarla, göğüslerle temas gibi)
(9)	☐	Hapsedilme (örneğin, cezaevine düşme, savaş esiri olma, rehin alınma gibi)
(10)	☐	İşkenceye maruz kalma
(11)	☐	Hayatı tehdit eden bir hastalık
(12)	☐	Sevilen ya da yakın birinin beklenmedik ölümü
(13)	☐	Bunların dışında bir travmatik olay
(14)		13. Maddeyi işaretlediyseniz aşağıda bu travmatik olayı belirtiniz. _____ _____ _____

2. Bölüm

(15) 1. Bölümde birden fazla sayıda travmatik olay işaretlediyseniz, **canınızı en çok sıkan, sizi en çok rahatsız eden** olayın yanındaki kutuyu işaretleyiniz. Eğer, 1. Bölümde yalnızca bir travmatik olayı işaretlediyseniz, aşağıda da aynı olayı işaretleyiniz.

☐	Kaza (araba ya da iş kazası, gibi)
☐	Doğal afet
☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma
☐	Tanımadığınız biri tarafından cinsel olmayan bir saldırıya maruz kalma
☐	Aile üyelerinden biri ya da tanıdığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma
☐	Tanımadığınız bir kişi tarafından cinsel bir saldırıya maruz kalma
☐	Savaş
☐	18 yaşından daha küçük olduğunuz bir dönemde kendinizden 5 ya da daha büyük yaşta biriyle cinsel temas
☐	Hapsedilme
☐	İşkenceye maruz kalma
☐	Hayatı tehdit eden bir hastalık
☐	Bunların dışında bir olay
(16) Yaşadığınız trafik kazası ne kadar zaman önce meydana geldi? (YALNIZCA BİR TANESİNİ daire içine alınız)	
1	1 aydan daha az
2	1-3 ay arası
3	3-6 ay arası
4	6 ay – 3 yıl arası
5	3-5 yıl arası
6	5 yıldan daha fazla

Aşağıdaki sorularda, Evet için E harfini Hayır için H harfini daire içine alınız.

(17)	E	H	Trafik kazasında fiziksel bir yara aldınız mı?
(18)	E	H	Kaza sırasında başka bir kişi fiziksel bir yara aldı mı?
(19)	E	H	Kaza sırasında hayatınızın tehlikede olduğunu düşündünüz mü?
(20)	E	H	Kaza sırasında başka bir kişinin hayatının tehlikede olduğunu düşündünüz mü?
(21)	E	H	Kaza sırasında kendinizi çaresiz hissettiniz mi?
(22)	E	H	Kaza sırasında büyük bir korku duygusu yaşadınız mı?

3. Bölüm

Aşağıda, insanların bazen bir kazanın ardından yaşadığı bazı sorunlar belirtilmiştir. Her maddeyi dikkatlice okuyun ve GEÇTİĞİMİZ AY (HAFTA) İÇİNDE bu sorunun sizi ne sıklıkta rahatsız ettiğini en iyi ifade ettiğini düşündüğünüz sayıyı (0, 1, 2 ya da 3) daire içine alın. Örneğin, söz ettiğiniz olay geçtiğimiz ay içinde aşağıda verilen sıkıntılar açısından sizi yalnızca bir kez rahatsız ettiyse 0'ı; haftada bir kez rahatsız ettiyse 1 işaretleyin. Aşağıda belirtilen olayla ilgili her sıkıntıyı yaşadığınız trafik kazası açısından değerlendiriniz.

- 0 Hiç ya da yalnızca bir kez
- 1 Haftada bir ya da daha az/kısa bir süre
- 2 Haftada 2 – 4 kez / yarım gün
- 3 Haftada 5 ya da daha fazla / neredeyse bütün gün

(23)	0	1	2	3	Kaza hakkında, istemediğiniz halde aklınıza rahatsız edici düşünceler ya da imgelerin gelmesi
(24)	0	1	2	3	Kazayla ilgili kötü rüyalar ya da kâbuslar görme
(25)	0	1	2	3	Kaza anını yeniden yaşama, sanki tekrar oluyormuş gibi hissetme ya da öyle davranma
(26)	0	1	2	3	Kazayı hatırladığınızda duygusal olarak altüst olduğunuzu hissetme (örneğin, korku, öfke, üzüntü, suçluluk vb. gibi duygular yaşama)
(27)	0	1	2	3	Kazayı hatırladığınızda vücudunuzda fiziksel tepkiler meydana gelmesi (örneğin, ter boşalması, kalbin hızlı çarpması)
(28)	0	1	2	3	Kazayı düşünmemeye, hakkında konuşmamaya ya da hissetmemeye çalışma
(29)	0	1	2	3	Size kazayı hatırlatan etkinliklerden, kişilerden ya da yerlerden kaçınmaya çalışma
(30)	0	1	2	3	Kazanın önem taşıyan bir bölümünü hatırlayamama
(31)	0	1	2	3	Önemli etkinliklere çok daha az sıklıkta katılma ya da bu etkinliklere çok daha az ilgi duyma
(32)	0	1	2	3	Çevrenizdeki insanlarla aranızda bir mesafe hissetme ya da onlardan koptuğunuz duygusuna kapılma
(33)	0	1	2	3	Duygusal açıdan kendinizi donuk, uyuşuk hissetme (örneğin, ağlayamama ya da sevecen duygular yaşayamama)
(34)	0	1	2	3	Gelecekle ilgili planlarınızın ya da umutlarınızın gerçekleşmeyeceği duygusuna kapılma (örneğin, bir meslek hayatınızın olmayacağı, evlenmeyeceğiniz, çocuğunuzun olmayacağı ya da ömrünüzün uzun olmayacağı duygusu)
(35)	0	1	2	3	Uykuya dalma ya da uyumada zorluklar yaşama
(36)	0	1	2	3	Çabuk sinirlenme ya da öfke nöbetleri geçirme
(37)	0	1	2	3	Düşüncenizi ya da dikkatinizi belli bir noktada toplamada sıkıntı yaşama (örneğin, bir konuşma sırasında konuyu kaçırma, televizyondaki bir öyküyü takip edememe, okuduğunuz şeyi unutma)
(38)	0	1	2	3	Aşırı derecede tetikte olma (örneğin, çevrenizde kimin olduğunu kontrol etme, sırtınız bir kapıya dönük olduğunda rahatsız olma, vb.)
(39)	0	1	2	3	Diken üstünde olma ya da kolayca irkilme (örneğin, birisi peşinizden yürüdüğünde)

(40) Yukarıda belirttiğiniz sorunları ne kadar zamandır yaşıyorsunuz? (<u>YALNIZCA BİR TANESİNİ</u> daire içine alınız)
a) Bir aydan daha az ☐
b) 1-3 ay arası ☐
c) 3 aydan daha fazla ☐

(41) Bu sorunlar yaşadığınız trafik kazasından ne kadar sonra başladı? (<u>YALNIZCA BİR TANESİNİ</u> daire içine alınız)
a) 6 aydan daha az ☐
b) 6 ay ya da daha fazla ☐

4. Bölüm

3. Bölüm’de işaretlediğiniz **sorunların** GEÇTİĞİMİZ AY (HAFTA) SÜRESİNCE hayatınızın aşağıda belirtilen alanlarından herhangi birini engelleyip engellemediğini belirtiniz. Evet için E harfini Hayır için H harfini daire içine alınız.

(42)	E	H	İş hayatı
(43)	E	H	Evin günlük işleri
(44)	E	H	Arkadaşlarınızla ilişkiler
(45)	E	H	Eğlence ve boş zamanlardaki etkinlikler
(46)	E	H	Okulla ilgili işler
(47)	E	H	Ailenizle ilişkiler
(48)	E	H	Cinsel yaşam
(49)	E	H	Genel anlamda hayattan memnuniyet
(50)	E	H	Hayatınızın her alanında genel işleyiş düzeyi